

Tomasz Siudek

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

WYBRANE ASPEKTY CONTROLLINGU FINANSOWEGO W BANKACH SPÓŁDZIELCZYCH W POLSCE

1. Wstęp

Controlling jest systemem zarządzania w jednostkach gospodarczych. Obejmuje on planowanie, organizowanie, zatrudnianie, kierowanie i kontrolowanie.

Jednym z rodzajów controllingu jest controlling finansowy, który polega na kontrolowaniu i planowaniu sytuacji finansowej jednostek gospodarczych. Ważnym zagadnieniem controllingu finansowego jest odpowiedni pomiar sytuacji finansowej jednostek gospodarczych. W tym celu najczęściej wykorzystuje się wskaźniki finansowe, będące miernikiem oceny kondycji finansowej jednostek gospodarczych.

W controllingu finansowym ważnym problemem jest odpowiedni dobór wskaźników finansowych oraz oszacowanie ich poziomu warunkującego przeciętną sytuację finansową jednostek gospodarczych.

W niniejszym artykule autor zaproponował grupę wskaźników finansowych do oceny sytuacji finansowej banków spółdzielczych (BS) w Polsce oraz oszacował dla nich odpowiednie wielkości, warunkujące przeciętną kondycję finansową tych banków.

Oszacowane wskaźniki finansowe w całym sektorze BS-ów mogą stanowić podstawę odniesienia przy ocenie sytuacji finansowej pojedynczych banków spółdzielczych. Kadra zarządzająca w BS-ach, porównując wskaźniki finansowe swoich banków ze wskaźnikami finansowymi całego sektora, może się dowiedzieć, jaka jest pozycja konkurencyjna tych banków. Poza tym oszacowane wskaźniki finansowe w całym sektorze BS-ów mogą być wykorzystywane w planowaniu finansowym działalności banków. Pracownicy banków, wiedząc, jakie są przeciętne wskaźniki finansowe całego sektora, mają ułatwione zadanie opracowania planów finansowych, które będą adekwatne do rzeczywistej sytuacji finansowej całego sektora BS-ów w Polsce.

Z dostępnej literatury wynika, że w ostatnich latach nie było publikacji na temat przeciętnych wartości wskaźników finansowych całego sektora BS-ów. Oszacowane wskaźniki finansowe mogą stanowić podstawę odniesienia oceny sytuacji finansowej nie tylko BS-ów, ale także banków komercyjnych na rynku finansowym w Polsce.

Wskaźniki te mogą być również wykorzystywane przez nauczycieli akademickich w dydaktyce z zakresu analizy finansowej i planowania finansowego działalności banków spółdzielczych.

2. Cel, zakres i metody badań

Celem badań było określenie przeciętnego poziomu 35 wskaźników finansowych w bankach spółdzielczych w Polsce w latach 1995-2002. Badane BS-y rozmieszczone były na terenie całej Polski. Ich liczebność przy szacowaniu poszczególnych wskaźników finansowych podano w tab. 1.

Badane wskaźniki finansowe należały do grup wskaźników: dynamiki, efektywności, wypłacalności i adekwatności kapitałowej, płynności finansowej, jakości aktywów oraz operacyjnych aktywów.

W celu oszacowania przeciętnych wartości wskaźników finansowych na początku wyeliminowano te BS-y, dla których poziom wskaźników finansowych przekraczał trzy odchylenia standardowe od średniej w badanej próbie. Kolejnym krokiem było obliczenie średnich wartości oraz odchyłeń standardowych dla poszczególnych wskaźników finansowych. Na podstawie tych parametrów oraz liczby badanych BS-ów wykreślono idealny rozkład normalny wartości tych wskaźników. Wartości normatywne badanych wskaźników finansowych zawarte były w oszacowanych przedziałach ufności, dla których wielkości graniczne położone były w odległości jednego odchylenia standardowego od średniej w lewo i w prawo.

Podczas szacowania wartości normatywnych wskaźników finansowych w BS-ach wykorzystano program statystyczny Statgraphics.

Tabela 1. Wielkości normatywne wskaźników finansowych w bankach spółdzielczych w Polsce w latach 1995-2002 [%]

Wyszczególnienie	1995			1996			1997			1998		
	n	\bar{X}	przedział	n	\bar{X}	przedział	n	\bar{X}	przedział	n	\bar{X}	przedział
1. Wskaźnik dynamiki aktywów ogółem	-	-	-	55	32,63	17,88-47,38	281	26,42	12,18-40,66	76	25,87	10,79-40,95
2. Wskaźnik dynamiki aktywów pracujących	-	-	-	46	39,71	26,46-52,96	257	24,44	9,31-39,57	62	27,46	15,02-39,90
3. Wskaźnik dynamiki kredytów netto	-	-	-	52	78,65	45,74-111,56	251	27,04	9,83-44,25	59	16,79	3,16-30,42
4. Wskaźnik rentowności aktywów ogółem ROA	140	1,32	0,38-2,26	356	1,80	0,79-2,81	370	2,00	1,00-3,00	148	1,37	0,50-2,24
5. Wskaźnik rentowności kapitałów własnych ROE	141	19,03	3,46-34,60	340	23,88	9,15-38,61	323	22,98	12,27-33,69	115	12,91	5,19-20,63
6. Wskaźnik rentowności brutto	148	6,52	1,33-11,71	366	9,42	4,01-14,83	360	10,62	4,96-16,28	137	7,16	2,75-11,57
7. Wskaźnik rentowności netto	144	6,71	1,59-11,83	366	9,42	4,07-14,77	351	10,21	4,69-15,72	137	7,16	2,75-11,57
8. Wskaźnik marży odsetkowej netto	166	11,06	7,98-14,14	375	10,54	8,20-12,88	370	11,17	8,46-13,88	121	8,25	6,75-9,75
9. Wskaźnik opłacalności	126	110,82	104,11-117,53	369	116,35	106,59-126,11	340	117,23	108,50-125,96	95	110,88	105,40-116,36
10. Wskaźnik poziomu kosztów	126	90,49	85,15-95,83	369	86,46	79,48-93,44	340	85,71	79,55-91,87	94	90,42	86,06-94,78
11. Wynik finansowy netto na 1 zatrudnionego [zys, zł]	-	-	-	295	6,67	1,84-11,50	332	8,45	3,19-13,71	115	6,52	2,00-11,04
12. Współczynnik wypłacalności	127	14,21	9,69-18,73	335	12,42	8,17-16,67	291	12,77	9,53-16,01	117	11,98	8,63-15,33
13. Wskaźnik udziału funduszy podziałowych w aktywach ogółem	119	7,17	5,36-8,98	382	7,84	5,07-10,61	364	8,35	5,52-11,18	100	8,19	6,08-10,30
14. Wskaźnik udziału majątku i inwestycji kapitałowych w aktywach ogółem	128	4,98	2,93-7,03	352	4,23	2,05-6,41	354	4,45	2,01-6,89	119	4,81	2,87-6,75
15. Wskaźnik udziału kapitału pracującego w aktywach ogółem	115	5,13	2,64-7,62	361	6,47	2,74-10,20	331	7,26	3,73-10,79	129	6,10	2,72-9,48
16. Wskaźnik udziału depozytów w aktywach ogółem	119	81,37	77,51-85,23	378	80,63	75,59-85,67	265	81,49	78,08-84,90	108	83,48	80,30-86,66
17. Wskaźnik udziału gotówki w aktywach ogółem	149	4,30	2,59-6,01	334	3,78	2,13-5,43	341	3,25	1,80-4,70	132	2,33	1,28-3,38
18. Wskaźnik płynności ogólnej	159	18,79	12,78-24,80	395	16,97	10,74-23,20	340	18,21	12,95-23,47	120	20,26	13,71-26,81
19. Wskaźnik udziału aktywów płynnych i łatwozbywalnych w depozytach bieżących	136	117,91	75,08-160,74	325	82,84	51,41-114,27	340	82,73	50,90-114,56	117	117,95	78,49-157,41
20. Wskaźnik udziału aktywów pracujących w aktywach ogółem	145	75,04	70,08-80,00	347	79,70	75,87-83,53	350	79,88	74,90-84,86	130	87,82	83,43-92,21
21. Wskaźnik udziału kredytów netto w aktywach ogółem	166	36,27	23,25-49,29	375	48,79	34,37-63,21	374	49,93	35,97-63,89	113	51,58	43,06-60,10
22. Wskaźnik udziału kredytów netto w depozytach	164	45,95	28,78-63,12	382	62,39	42,92-81,86	361	62,23	44,99-79,47	109	62,36	52,03-72,69
23. Wskaźnik udziału kredytów ogółem w kredytach brutto	110	3,02	0,58-5,46	347	2,42	0,02-4,82	248	0,88	0,00-1,76	92	0,90	0,00-1,80
24. Wskaźnik udziału rezerw celowych w należnościach zagroźonych	178	65,27	33,79-96,75	368	64,91	35,86-93,96	334	63,22	36,45-89,99	124	62,23	36,14-88,32
25. Wskaźnik udziału przychodów odsetkowych w aktywach ogółem	156	19,61	17,69-21,53	389	17,39	15,37-19,41	360	18,10	15,98-20,22	135	17,29	15,74-18,84
26. Wskaźnik udziału kosztów odsetkowych w aktywach ogółem	161	11,30	9,43-13,17	400	9,98	7,28-10,68	359	9,28	7,83-10,73	131	9,91	8,74-11,08
27. Wskaźnik udziału kosztów odsetkowych w aktywach ogółem	162	8,15	6,21-10,09	390	8,28	6,40-10,16	365	8,85	6,97-10,73	135	7,26	5,91-8,61
28. Wskaźnik udziału odsetek netto w aktywach ogółem	145	1,92	1,23-2,61	394	2,21	1,38-3,04	377	3,58	0,52-6,64	139	7,41	5,94-8,88
29. Wskaźnik udziału wyniku pozostałsetkowego w aktywach ogółem	155	7,11	5,10-9,12	402	7,36	5,21-9,51	372	7,44	5,49-9,39	146	6,62	4,86-8,38
30. Wskaźnik udziału kosztów osobowych w aktywach ogółem	152	5,16	3,62-6,70	400	5,48	3,78-7,18	365	5,48	3,99-6,97	134	5,07	3,87-6,27
31. Wskaźnik udziału amortyzacji w aktywach ogółem	159	0,42	0,21-0,63	386	0,43	0,24-0,62	355	0,40	0,24-0,56	135	0,37	0,22-0,51
32. Wskaźnik udziału odpisów na rezerwy w aktywach ogółem	157	0,90	0,00-1,79	377	0,53	0,00-1,05	349	0,42	0,00-0,84	119	0,32	0,02-0,62
33. Wskaźnik udziału rozwiązanych rezerw w aktywach ogółem	142	0,75	0,06-1,44	356	0,65	0,01-1,29	362	0,61	0,00-1,21	128	0,31	0,02-0,60
34. Wskaźnik udziału obciążenia wyniku finansowego w aktywach ogółem	150	0,77	0,15-1,39	394	0,99	0,28-1,70	372	1,08	0,46-1,70	138	0,71	0,25-1,17

Tabela 1. cd.

Wyszczególnienie	1999		2000		2001		2002		1995-2002	
	n	\bar{X}	n	\bar{X}	n	\bar{X}	n	\bar{X}	n	\bar{X}
1. Wskaźniki dynamiki aktywów ogółem	76	13,75	59	17,63	82	18,82	26	8,87	655	22,97
2. Wskaźniki dynamiki aktywów pracujących	100	19,90	45	17,48	81	18,46	25	9,08	616	23,20
3. Wskaźniki dynamiki kredytów netto	106	31,45	63	22,75	77	11,13	30	15,46	638	25,06
4. Wskaźnik rentowności aktywów ogółem ROA	144	1,28	0,57-1,99	112	1,76	0,88-2,64	83	1,94	375	1,90
5. Wskaźnik rentowności kapitałów własnych ROE	110	13,24	7,31-19,17	99	18,03	11,18-24,88	72	18,91	327	14,45
6. Wskaźnik rentowności brutto	129	7,91	3,81-12,01	95	9,32	5,23-13,81	75	10,40	345	14,37
7. Wskaźnik rentowności netto	129	7,91	3,81-12,01	95	9,32	5,23-13,81	75	10,40	345	14,37
8. Wskaźnik marży odsetkowej netto	133	7,99	6,46-9,52	95	8,90	7,42-10,38	71	9,19	373	7,34
9. Wskaźnik opłacalności	125	113,48	107,47-119,49	103	115,84	108,06-123,62	82	117,01	311	113,99
10. Wskaźnik opłacalności kosztów	125	88,31	83,70-92,92	103	86,62	80,88-92,36	82	85,70	311	87,90
11. Wynik finansowy netto na 1 zatrudnionego [ys. zł]	122	6,99	2,76-11,22	91	11,53	6,13-16,93	78	14,78	266	12,08
12. Współczynniki wypłacalności	84	12,14	10,18-14,10	61	12,87	10,87-14,87	25	13,13	34	13,64
13. Wskaźniki udziału funduszy podstawowych w aktywach ogółem	133	8,96	6,45-11,47	97	8,80	6,64-10,96	71	8,61	32	9,64
14. Wskaźnik udziału majątku inwestycyjnego w aktywach ogółem	118	4,93	3,14-6,72	90	4,52	3,07-5,97	88	4,33	35	5,46
15. Wskaźnik udziału kapitału pracującego w aktywach ogółem	110	6,10	3,52-8,68	94	3,61	0,15-7,06	81	4,11	21	2,92
16. Wskaźnik udziału depozytów w aktywach ogółem	127	84,15	80,62-87,68	96	85,01	81,71-88,31	58	86,54	31	83,93
17. Wskaźnik udziału gotówki w aktywach ogółem	113	1,94	1,14-2,74	96	2,24	1,36-3,12	86	2,68	33	2,22
18. Wskaźnik płynności ogólnej	142	12,21	6,81-17,61	75	8,82	6,30-11,34	78	9,78	24	7,42
19. Wskaźnik udziału aktywów płynnych i łatwozbytych w depozytach bieżących	125	90,99	48,53-133,45	85	91,74	51,94-131,54	51	104,62	29	65,58
20. Wskaźnik udziału aktywów pracujących w aktywach ogółem	113	89,69	87,18-92,20	90	88,74	85,97-91,51	82	88,40	34	86,95
21. Wskaźnik udziału kredytów netto w aktywach ogółem	125	58,41	46,16-70,86	92	62,94	53,07-72,81	89	57,69	30	56,49
22. Wskaźnik udziału kredytów netto w depozytach	122	70,56	55,52-85,60	90	72,48	58,80-86,16	77	65,57	22	69,19
24. Wskaźnik udziału kredytów zagrożonych w należnościach zagrożonych	48	0,23	0,00-0,46	99	1,98	0,09-3,87	77	2,32	25	1,89
26. Wskaźnik udziału przychodów odsetkowych w aktywach ogółem	131	14,03	12,58-15,48	93	16,25	15,40-17,10	85	15,25	30	10,98
27. Wskaźnik udziału kosztów odsetkowych w aktywach ogółem	139	6,79	5,92-7,66	90	8,11	7,38-8,84	91	7,60	35	4,24
28. Wskaźnik udziału odsetek netto w aktywach ogółem	144	7,16	5,71-8,60	105	7,93	6,79-9,07	80	7,83	33	6,63
29. Wskaźnik udziału wyniku pozostałego w aktywach ogółem	148	7,24	5,67-8,81	116	2,81	1,78-3,84	98	2,71	41	3,13
30. Wskaźnik udziału kosztów działania w aktywach ogółem	134	6,65	5,19-8,11	106	6,79	5,37-8,21	99	6,48	37	6,67
31. Wskaźnik udziału kosztów osobowych w aktywach ogółem	141	5,08	3,81-6,35	115	4,95	3,78-6,12	93	4,66	31	4,90
32. Wskaźnik udziału amortyzacji w aktywach ogółem	145	0,43	0,25-0,61	110	0,45	0,31-0,59	95	0,42	36	0,46
33. Wskaźnik udziału odpisów na rezerwy w aktywach ogółem	120	0,46	0,12-0,80	74	0,73	0,34-1,12	79	1,17	23	1,02
34. Wskaźnik udziału rozwiązanych rezerw w aktywach ogółem	116	0,29	0,06-0,52	87	0,41	0,13-0,69	71	0,53	27	0,63
35. Wskaźnik udziału obciążenia wyniku finansowego w aktywach ogółem	125	0,62	0,22-0,97	108	0,98	0,61-1,35	78	0,87	38	0,65

n – liczba badanych banków, \bar{X} – średnia wartość wskaźnika finansowego.

Źródło: badania własne.

3. Wyniki i dyskusja

Na początku badań oszacowano w BS-ach średnie wartości wskaźników finansowych dynamiki oraz przedziały ufności, których wartości graniczne były oddalone o jedno odchylenie standardowe od średniej.

W grupie wskaźników dynamiki analizowano wskaźnik dynamiki aktywów ogółem, wskaźnik dynamiki aktywów pracujących i wskaźnik dynamiki kredytów netto. We wszystkich badanych wskaźnikach dynamiki najwyższy średni poziom odnotowano w 1996 r., natomiast najniższy – w 2002 r. (wskaźniki dynamiki aktywów ogółem i aktywów pracujących) i 2001 r. (wskaźnik dynamiki kredytów netto).

Spośród badanych wskaźników efektywności najniższy średni poziom wystąpił w 1995 r. (wskaźniki rentowności brutto i netto oraz opłacalności), w latach 1997-1999 (wskaźniki rentowności ROA i ROE oraz wynik finansowy na 1 zatrudnionego) oraz 2001-2002 (wskaźniki poziomu kosztów i marży odsetkowej netto). Najwyższy średni poziom wskaźników efektywności odnotowano w 1997 r. (wskaźniki rentowności ROA, marży odsetkowej netto i opłacalności). W przypadku wskaźników: rentowności ROE, poziomu kosztów, rentowności brutto i rentowności netto najwyższy poziom wystąpił odpowiednio w 1996 r., 1998 r. i 2002 r.

Najniższy średni poziom w grupie wskaźników wypłacalności i adekwatności kapitałowej odnotowano w 1995 r. (wskaźnik udziału funduszy podstawowych w aktywach ogółem), w 1996 r. (wskaźnik udziału majątku i inwestycji kapitałowych w aktywach ogółem oraz wskaźnik udziału depozytów w aktywach ogółem), w 1998 r. (współczynnik wypłacalności) i 2002 r. (wskaźnik udziału kapitału pracującego w aktywach ogółem).

Najwyższy poziom zaobserwowano w 1995 r. (współczynnik wypłacalności), 1997 r. (wskaźnik udziału kapitału pracującego w aktywach ogółem) i w latach 2001-2002 (pozostałe wskaźniki wypłacalności i adekwatności kapitałowej).

W grupie wskaźników płynności finansowej najwyższy poziom odnotowano w 1995 r. (wskaźnik udziału gotówki w aktywach ogółem) oraz w 1998 r. (wskaźnik płynności ogólnej i wskaźnik udziału aktywów płynnych i łatwozbywalnych w depozytach bieżących). Najniższy poziom wykazano w 1999 r. (wskaźnik udziału gotówki w aktywach ogółem) i 2002 r. w przypadku pozostałych wskaźników płynności finansowej.

W grupie wskaźników jakości aktywów (wskaźniki: udziału aktywów pracujących w aktywach ogółem, udziału kredytów netto w aktywach ogółem i udziału kredytów netto w depozytach) najniższy poziom odnotowano w 1995 r., natomiast najwyższy – w latach 1999-2001. W przypadku wskaźnika udziału kredytów zagrożonych w kredytach brutto najwyższy poziom wystąpił w latach 1995-1996 i w 2001 r., natomiast najniższy – w 1999 r. Najniższy średni poziom rezerw celowych na należności zagrożone wystąpił w 2002 r., natomiast najwyższy – w 1999 r.

W grupie wskaźników operacyjnych aktywów najwyższy średni poziom odnotowano w latach 1995-1997. Wyjątkiem był jedynie wskaźnik udziału wyniku pozaodsetkowego w aktywach ogółem i wskaźnik udziału amortyzacji w aktywach ogółem, dla których najwyższy poziom wystąpił odpowiednio w latach 1998-1999 i w 2002 r. Najniższy średni poziom w grupie wskaźników operacyjnych aktywów wystąpił w latach 2001-2002. Wyjątkiem były cztery ostatnie wskaźniki (tab. 1), dla których najniższy poziom wystąpił w latach 1998-1999.

4. Wnioski końcowe

1. Oszacowane przeciętne wartości wskaźników finansowych w całym sektorze banków spółdzielczych w Polsce oraz ich przedziały ufności można wykorzystać jako podstawę odniesienia przy ocenie sytuacji finansowej pojedynczych banków. Wskaźniki te można zastosować również w planowaniu finansowym działalności banków, jak również w dydaktyce z zakresu analizy finansowej i planowania finansowego działalności banków.

2. Z uzyskanych danych wynika, że oszacowane średnie wartości badanych wskaźników finansowych oraz ich przedziały ufności dla BS-ów w latach 1995-2002 były zróżnicowane. W związku z tym wielkości normatywne dla tych wskaźników powinny być szacowane w każdym badanym roku oddzielnie. Zróżnicowanie przeciętnego poziomu wskaźników finansowych w BS-ach było spowodowane uwarunkowaniami zarówno zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi.

3. Przy szacowaniu przedziałów ufności dla średnich wartości wskaźników finansowych należy eliminować pojedyncze odstające wartości w próbie, ponieważ elementy te bardzo zawyżają poziom zmienności (wariancji), czego efektem może być oszacowany zbyt szeroki zakres przedziału ufności dla badanych wskaźników finansowych.

Literatura

- [1] Jaworski W. (red.), *Współczesny bank*, Wyd. Poltext, Warszawa 2000.
- [2] McNaughton D., *Zarządzanie nowoczesnym bankiem w okresie zmian*, Wyd. Fundacja Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa 1995.
- [3] Misińska D., *Rachunkowość bankowa*, Wyd. Ekspert, Wrocław 1996.
- [4] Popowska E., Wąsowski W., *Rachunkowość bankowa*, Wyd. Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 1996.
- [5] Szambelańczyk J., *Ekonomika banku spółdzielczego*, Wyd. Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 1999.

CHOSEN ASPECTS OF FINANCIAL CONTROLLING IN COOPERATIVE BANKS IN POLAND

Summary

The article presents normative size of financial indicators in co-operative banks in Poland in between years 1995 and 2002. Reassessed values of financial indicators are able to be utilized in the analysis of the comparative financial standing of cooperative banks and in planning financial of their activity.